

Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Hakkındaki Görüşleri

Teachers' Views on Child Neglect and Abuse

Mehmet KIRLIOĞLU^{1,*}, Rabia ZENGİN²

¹ Doç. Dr. – Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Karabük, Türkiye – ORCID 0000-0003-0130-0841

² Sosyal Çalışmacı – Kurum Bilgisi Bulunmamaktadır, Konya, Türkiye – ORCID 0000-0002-8007-9104

Sosyal Çalışma Dergisi (2022) 6 (2), 142-152
Copyright © 2022 İZU

YAYIN BİLGİSİ

Yayın geçmişi:

Gönderilen tarih: 18 Ağustos 2022
Kabul tarihi: 5 Aralık 2022
Yayımlanma tarihi: 30 Aralık 2022

Anahtar kelimeler:

Çocuk
İhmal
İstismar

Keywords:

Child
Neglect
Abuse

ÖZ

Bilimsel araştırma yöntemlerinden tarama modeline göre gerçekleştirilen bu çalışma, çocukların ailesinden sonra birlikte en fazla zaman geçirdikleri öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda çeşitli alt amaçlar oluşturulmuştur. Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyini değerlendirme anketinden aldıkları puanlar ile çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları anketinden aldıkları puanlar öğretmenlerin cinsiyetine, yaşlarına, medeni durumlarına, hizmet sürelerine, ebeveyn olma durumlarına, çocuk istismarı ve ihmali konusunda önceden bilgilendirilmelerine, okuldaki görevlerine, çalıştıkları okul türüne, çalıştıkları kurum türüne, okullarındaki öğrencilerin sosyoekonomik durumuna göre analiz edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları anketinden aldıkları puanlar ile çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyini değerlendirme anketinden aldıkları puanlar arasında ilişki analiz edilmiştir. Araştırmanın örneklemini ise okul öncesi, ilkököl, ortaokul, ortaöğretim kurumlarında eğitim veren 561 öğretmenlerden oluşmaktadır. Sonuç olarak raporlanmanın sonucu hakkında endişelenme puanlarındaki değişimin %21'sinin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyi, raporlama rolüne bağlılık ve raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenme puanları tarafından açıklanmaktadır

ABSTRACT

This study, which was carried out according to the scanning model that is one of the scientific research methods, is carried out to determine the opinions of the teachers, with whom children spend the most time after their families, on child abuse and neglect. In line with this general purpose, various sub-objectives have been established. The scores they got from the questionnaire for assessing the level of awareness of teachers about child neglect and abuse, and the scores they got from the questionnaire on their attitudes towards reporting child sexual abuse were analyzed according to teachers' gender, age, marital status, length of service, being a parent, being informed about child abuse and neglect in advance, their duties at school, the school they work at, the type of institution, the type of institution they work, and the socioeconomic status of the students in their schools. In addition, the relationship between the scores they got from the questionnaire on teachers' attitudes towards reporting child sexual abuse and the scores they got from the questionnaire for assessing the level of awareness of child neglect and abuse were analyzed. The sample of the research consists of 561 teachers who give education in pre-school, primary school, secondary school, and high school. As a result, 21% of the variation in the scores of worrying about the outcome of reporting is explained by the level of awareness of child neglect and abuse, commitment to the reporting role, and confidence that the system will respond effectively to reporting.

1. Giriş

Çocuk istismarı, dünyadaki birçok bilim literatüründe yer alan bir olgu olmakla beraber çeşitli toplumlarda ve kültürlerde farklı şekilde algılanmakta ve tanımlanmaktadır. Bu nedenle çocuk istismarı ve ihmalinin bir sorun olarak algılanıp algılanmadığı toplumdan topluma değişkenlik göstermekle birlikte çocuk ihmal ve istismarına yönelik farklı tanımlar da getirilmiştir (Tugay, 2008). 1999 yılında çocuk istismarı ve ihmali Dünya Sağlık Örgütü tarafından “Çocuğun sağlığını, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz etkileyen bir yetişkin, toplumu veya ülkesi tarafından, bilerek veya bilmeyerek yapılan her türlü fiziksel, duygusal, cinsel istismar, ihmal veya ihmalcı davranış veya reklâm ve sömürü amacı ile çocuğun kullanımını” şeklinde

* Sorumlu yazar e-mail adresi: kirlioglumehmet@gmail.com

Araştırmaya başlamadan önce Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı'ndan 16.04.2021 tarih ve 2021/260 sayılı kararı ile etik kurul kararı alınmıştır.

tanımlanmaktadır. Çocuk istismarı ve ihmali, ana baba ya da bakıcı gibi bir erişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal kurallar ve profesyonel kişilerce uygunsuz ya da hasar verici olarak nitelendirilen, çocuğun gelişimini engelleyen ya da kısıtlayan eylem ve eylemsizliklerin tümüdür. Bu eylem ya da eylemsizliklerin sonucu olarak çocuğun fiziksel, ruhsal, cinsel ya da sosyal açıdan zarar görmesi, sağlık ve güvenliğinin tehlikeye girmesi söz konusudur (Taner ve Gökler, 2004). Çocuğa yönelik her türlü şiddet olarak da tanımlayabileceğimiz çocuk istismarı dünyada her ülkede olduğu gibi ülkemizde de sıklıkla görülmektedir (Polat, 2019). Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Türkiye’ de 16.000 çocuk üzerinde Bilir ve arkadaşlarıncı yapılan çalışmada çocukların istismara uğrama oranları %33 olarak belirtmiştir. Ancak ülkemizde bugüne kadar yeterli sayısal verilerin toplanamadığı görülmektedir. Gerek kayıtların yetersizliği gerekse akademik olarak bu tip çalışmaların yapılmamış olması ülkemiz için sağlıklı rakamsal veriler bildirmeyi zorlaştırmaktadır (Polat, 2019). Çocuk istismarının başlangıcının insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzandığı belirtilmektedir. İnsanın doğasında var olan şiddet en çok savunmasız olan çocuğa yönelmektedir. Ülkemizde ve dünyada çocuk ihmal ve istismarının görülme sıklıklarına baktığımızda pek çok ülkede çocuk sağlığı ve gelişimi açısından olumlu gelişmeler kaydedilmiş olmasına rağmen halen çocukların çeşitli şekillerde kötü muamele ve ihmal biçimleriyle karşılaştıkları belirtilmektedir (Tugay, 2008).

Öğretmenler, çocukların eğitimi ile ilgili sorumlu olmalarının yanında istismar ve ihmale maruz kalan çocukların sorunlarını paylaşabilmesi, zamanında müdahalede edebilmeleri, bildirimde bulunabilmeleri ve bu sorunların artmadan çözüme kavuşturulması için de önemli bir konuma sahiptir. Çocuklar ya da ergenlerle iç içe olan öğretmenlerin istismar ve ihmal konusunda bilgi sahibi olmalarıyla yetiştirecekleri neslin daha sağlıklı ve buna bağlı olarak da mutlu ve başarılı olmaları sağlanacaktır. Aile içindeki sorunları başkaları ile ve özellikle de öğretmeni ile paylaşmaktan çekinen öğrencilerin yaşadığı olumsuzlukların engellenebilmesi için öğretmenlerin bu konuda bilgi sahibi olması ve gerektiğinde müdahale etme ve bildirimde bulunmaları gereklidir. Çocuk istismarı ve ihmali önlemede erken dönemde aile ve çocukla kurulan ilişki ile birlikte verilen nitelikli eğitim ve danışmanlık hizmeti önem taşımaktadır. Bu kapsamda ele alındığında, eğitim kurumları ve eğitimciler çocuk istismarının tanımlanması ve önlenmesinde önemli roller üstlenmektedir (Pekdoğan ve Bozgün, 2018). Aynı zamanda okul ortamı çocuk istismarı ve ihmali için koruyucu bir faktör olabileceği gibi bir risk faktörü de olabilmektedir. Bu nedenle, çocuk istismarını ve ihmali önleme ve bu soruna müdahale konusunda okul ortamında yapılması gerekenler okul çalışanları (okul yöneticileri, öğretmenler ve okul psikolojik danışmanı) açısından önemli olduğu görülmüştür (Koçtürk, 2018).

Anne-babalar ya da bakıcılarla birlikte öğrencinin en çok zaman geçirdiği yerlerden biri olan okullarda istismar yaşantıları ile ilgili öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Bütün eğitim kademelerinde, her çocuğun ve ergenin bu olumsuz durumlarla karşı karşıya kalma olasılıkları düşünüldüğünde öğretmenlerin bu konuda bilgi ve farkındalık sahibi olmaları önemli görülmektedir. Öğrencinin sınıf ortamındaki olumsuz davranışlarını ve vücudunun görünen kısımlarındaki darp izlerini gözleyerek, bu sorunların kaynağını kavrayabilen bir öğretmen sorunların artmasının önüne geçebilir (Pekdoğan ve Bozgün, 2018). Çocukların yaşamış olduğu birçok soruna yakından tanık olan öğretmenlerin çocuktaki değişimleri fark edip istismar ve ihmal vakasını direkt olarak gözlemleyebilmesi, farkındalıklarının artması ve ihtiyaç duyulan sosyal hizmetlerin uygulanmasına yönelik uygun okul ortamının sağlanması, okul çağı çocuklarının yaşamış oldukları sorunların çözümü ve olası sorunların önlenmesinde anahtar konumundadır (Akyüz, 2018). Bu doğrultuda çocuklarla yakın etkileşim halinde olan öğretmenlerin konuya ilişkin farkındalıklarının artırılması gerek durumun tespit edilmesi gerekse erken dönemde müdahale edilmesi açısından oldukça önem taşımaktadır. Bu nedenle okula başladıktan sonra mezun oluncaya kadar ev ortamı dışında çocuğun en çok birlikte zaman geçirdikleri bireyler olan öğretmenlerin, çocuk ihmal ve istismarına ilişkin bilgi düzeyleri artırılmalıdır (Tugay, 2008).

Bu çalışma, çocukların ailesinden sonra birlikte en fazla zaman geçirdikleri öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Bu genel amaç doğrultusunda oluşturulan alt amaçlar şu şekildedir:

- Öğretmenlerin cinsiyetine göre çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyini değerlendirme anketinden aldıkları puanlar farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenlerin yaşına göre çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyini değerlendirme anketinden aldıkları puanlar farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenlerin medeni durumlarına göre çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyini değerlendirme anketinden aldıkları puanlar farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenlerin hizmet sürelerine göre çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyini değerlendirme anketinden aldıkları puanlar farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenlerin anne ya da baba olma durumlarına göre çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyini değerlendirme anketinden aldıkları puanlar farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda önceden bilgilendirilme durumuna göre çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyini değerlendirme anketinden aldıkları puanlar farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenlerin cinsiyetine göre çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları anketinden aldıkları puanlar farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenlerin okuldaki görevlerine göre çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları anketinden aldıkları puanlar farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenlerin okul türüne göre çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları anketinden aldıkları puanlar eğitim verdikleri farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenlerin çalıştıkları kurum türüne göre çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları anketinden aldıkları puanlar farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenlerin okuldaki öğrencilerin sosyoekonomik durumuna göre çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları anketinden aldıkları puanlar farklılaşmakta mıdır?
- Son olarak öğretmenlerin çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları anketinden aldıkları puanlar ile çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyini değerlendirme anketinden aldıkları puanlar arasında ilişki var mıdır?" sorularına cevap aranmaya çalışılmıştır.

2. Yöntem

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren, örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada bilimsel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılacaktır. Tarama modeli bir konuya ya da olaya ilişkin katılımcıların görüşlerinin ya da ilgi, beceri, yetenek, tutum vb. özelliklerinin belirlendiği genellikle diğer araştırmalara göre daha büyük örneklem üzerinde yapılan araştırmalardır (Büyükoztürk vd., 2019).

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada katılımcıların “Sosyodemografik Bilgi Formu” (cinsiyet, yaş, medeni durum, hizmet süresi, çalışılan kurum, anne-baba olma durumu, çocuk sayısı, okuldaki görev, eğitim verilen okul, okuldaki öğrencilerin sosyoekonomik durumları, çocuk ihmal ve istismarı konusunda bilgi düzeyi), “Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeylerini Değerlendirme Anketi” (Kürklü, 2011) ve “Öğretmenlerin Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumları Anketi” (Koç vd., 2020) kullanılmıştır.

Sosyodemografik Bilgi Formu

Bu çalışmada 11 maddeden oluşan sosyodemografik bilgi formu katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, hizmet süresi, çalışılan kurum, anne-baba olma durumu, çocuk sayısı, okuldaki görev, eğitim verilen okul, okuldaki öğrencilerin sosyoekonomik durumları, çocuk ihmal ve istismarı konusunda bilgi düzeyi gibi sorulardan oluşturulmuştur.

Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeylerini Değerlendirme Anketi

Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerini değerlendirme anketi Kürklü (2011) tarafından geliştirilmiştir. 17 maddeden oluşmaktadır. Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeylerini Değerlendirme Anketinde verilen “Doğru”, “Yanlış”, “Emin Değilim” ifadeleri ile öğretmenlerin verdikleri cevaplardan alınan sonuçlara göre öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyleri değerlendirilmiştir. Ölçekte yer alan 2, 4, 5, 6, 9, 10,11, 14 ve 16. sorulara pozitif yönde doğru=3 puan, emin değilim=2 puan, yanlış=1 puan olarak, 1, 3, 7, 8, 12, 13, 15 ve 17. sorular negatif yönde doğru=1 puan, emin değilim=2 puan, yanlış=3 puan olarak puanlandırılmıştır. Ölçek formunun tüm maddelerini doğru olarak cevaplayan öğretmenler 51 puan almaktadır.

Öğretmenlerin Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumları Ölçeği

Walsh, Rassafiani, Mathews, Farrell ve Butler (2010) tarafından geliştirilen 21 maddelik bir ölçektir. Aynı araştırmacılar, araştırma faktörlerinin ve psikometrik analizlerin incelenmesinden sonra ölçeğin özellikleri ve ölçeğin 3 faktörlü bir yapıya sahip olduğunu belirleyip daha sonra madde sayısını 13'e kadar azaltmışlardır. Ölçeğin 2., 3., 9., 11. ve 13. maddeleri ters puanlanmaktadır. Ölçeğin üç alt boyutu bulunmaktadır. Birinci alt boyut raporlama rolüne bağlılık 1., 4., 5., 6., 7. maddelerini kapsamaktadır. İkinci alt boyut raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenme 8., 10., 12. maddelerini kapsamaktadır. Üçüncü alt boyut ise raporlamanın sonucu hakkında endişelenme 2., 3., 9., 11., 13. maddeleri şeklindedir (Koç vd., 2020).

2.3. Katılımcılar

Milli Eğitim Bakanlığınca açıklanan verilere göre, Türkiye'de örgün eğitim kurumlarında görev yapan öğretmen sayısı 2019-2020 eğitim öğretim yılında 1 milyon 117 bin 686'dır. Bu öğretmenlerin 942 bin 936'sı resmi okullarda, 174 bin 750'si özel okullarda görev yapmaktadır. Öğretmenlerin 98 bin 825'i okul öncesi eğitimde, 309 bin 247'si ilkökulda, 371 bin 590'ı ortaokulda, 380 bin 631'i ortaöğretimde çalışmaktadır (MEB, 2020). Araştırmanın örneklemini ise okul öncesi, ilkökul, ortaokul, ortaöğretim kurumlarında eğitim veren 561 öğretmenlerden oluşmaktadır. Örneklem sayısı ankette yer alan soru sayısının 10 katı (Tavşancıl, 2002) dikkate alınarak hesaplanmış olup 410 sayısının üzerinde veri elde edilmiştir.

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Temel Tanımlayıcı Bilgiler

Cinsiyet	n	%	Görevi	n	%
Kadın	391	70	Sınıf Öğretmeni	125	22
Erkek	170	30	Branş Öğretmeni	336	60
Medeni Durum			Müdür	23	4
Evli	361	64	Müdür Yardımcısı	29	5
Bekar	200	36	Rehber Öğretmeni	48	9
Ebeveyn Olma Durumu			Okul Düzeyi		
Evet	334	60	Okul Öncesi	53	9
Hayır	227	40	İlkokul	121	22
Okul Türü			Ortaokul	167	30
Kamu	500	89	Lise	220	39
Özel	61	11	Okuldaki öğrencilerin sosyoekonomik durumu		
Bilgilendirilme			Yüksek	36	7
Evet	399	71	Orta	367	65
Hayır	162	29	Düşük	158	28

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların %70'inin kadın, %64'ünün evli, %60'ının ebeveyn olduğu, %89'ünün kamuda çalıştığı, %71'inin ihmal ve istismar konusunda bilgilendirildiği, %60'ının branş öğretmeni olduğu, %39'unun lisede çalıştığı, %65'inin okuldaki öğrencilerin sosyoekonomik durumunu orta olarak ifade ettiği görülmektedir. Ek olarak katılımcıların yaşları 21-63 arasında değişmekle birlikte, yaş ortalamasının 36±9 olduğu; hizmet sürelerinin 1-38 arasında değişmekle beraber, hizmet süresi ortalamasının 12±9 yıl olduğu; katılımcıların sahip oldukları çocuk sayıları 0-5 arasında değişmekle birlikte sahip olunan çocuk sayısının ortalamasının 1±1 olduğu tespit edilmiştir.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Hazırlanan anket formu surveey.com sitesine aktararak ilgili siteden elde edilen link pandemi nedeniyle katılımcıların whatsapp uygulamasına ya da e-mail adresine gönderilmiştir. Öğretmenlere yakın çevredeki okullardan, öğretmenlerden, Telegram, Whatsapp, Twitter gibi uygulamalar aracılığıyla mesaj yollayarak, okul sitelerindeki öğretmenlerin mail adreslerine ulaşarak, temas kurulan öğretmenlerin yardımıyla kendi çevresindeki öğretmenlere, ulaşılan öğretmenlerden ise diğer öğretmenlere ulaşmasını rica ederek kartopu misali büyüterek örneklem sayısına ulaşılmıştır. Bu bağlamda örnekleme yöntemimiz kartopu örnekleme yöntemidir (Kılıç, 2013). Elde edilen veriler surveey.com sitesinden Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı 20.0 (SPSS)'e aktarılmış ve analiz edilmiştir. Sonrasında verilerin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiştir. Skewness ve Kurtosis değerlerine bakılarak karar verilmiştir. Skewness ve Kurtosis değerlerinin istenilen aralıkta olması nedeniyle verilerin normal dağıldığı sonucuna varılmıştır. Bu nedenle parametrik testler tercih edilmiştir.

2.5. Etik Boyut

Araştırmaya başlamadan önce Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı'ndan 16.04.2021 tarih ve 2021/260 sayılı kararı ile etik kurul kararı alınmıştır.

3. Bulgular

Tablo 2: Bazı Değişkenlere Göre Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeyi, Raporlama Rolüne Bağlılık, Raporlamaya Sistemin Etkili Yanıt Vereceğine Güvenme ve Raporlanmanın Sonucu Hakkında Endişelenme Puanları

Değişkenler	Farkındalık (Ort ± SS)	Bağlılık (Ort ± SS)	Güvenme (Ort ± SS)	Endişelenme (Ort ± SS)
Kadın	37,94±2,31	24,07±1,77	11,21±2,15	10,52±3,65
Erkek	37,44±2,44	23,61±2,24	10,75±2,35	10,93±3,90

t	2,318	2,570	2,275	-1,197
p	0,021*	0,020*	0,023*	0,232
Evli	37,86±2,41	23,87±2,02	11,06±2,18	10,76±3,79
Bekâr	37,66±2,25	24,05±1,75	11,09±2,31	10,44±3,63
t	0,970	-1,055	-0,123	0,961
p	0,333	0,292	0,902	0,337
Ebeveyn olma	37,87±2,44	23,82±2,09	11,13±2,18	10,68±3,77
Ebeveyn olmama	37,68±2,23	24,10±1,65	10,99±2,28	10,59±3,68
t	0,921	-1,170	0,727	0,278
p	0,357	0,077	0,468	0,781
Kamu	37,79±2,38	23,96±1,88	11,13±2,21	10,64±3,66
Özel	37,79±2,20	23,69±2,29	10,57±2,24	10,66±4,30
t	0,010	1,051	1,850	-0,027
p	0,992	0,294	0,065	0,978
Bilgilendirilmiş	37,88±2,33	23,96±1,91	11,18±2,20	10,41±3,56
Bilgilendirilmemiş	37,57±2,42	23,87±2,00	10,81±2,25	11,22±4,08
t	1,382	0,497	1,776	-2,195
p	0,168	0,619	0,076	0,029*
Çocuğum yok	37,67±2,22	24,11±1,65	11,00±2,29	10,56±3,68
Çocuğum var	37,87±2,25	23,81±2,10	11,12±2,18	10,70±3,77
t	-1,014	1,866	-0,615	-0,422
p	0,311	0,063	0,539	0,673

Öğretmenlerin cinsiyetine göre çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyi, raporlama rolüne bağlılık, raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenme puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Kadınların çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyi, raporlama rolüne bağlılık, raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenme puanları erkeklerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyi, raporlama rolüne bağlılık, raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenme puanlarından anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur. Ek olarak öğretmenlerin ihmal ve istismar konusunda bilgilendirilmelerine göre raporlanmanın sonucu hakkında endişelenme puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. İhmal ve istismar konusunda bilgilendirilmeyen öğretmenlerin raporlanmanın sonucu hakkında endişelenme puanları ihmal ve istismar konusunda bilgilendirilen öğretmenlerin puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir.

Tablo 3: Bazı Değişkenlere Göre Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeyi, Raporlama Rolüne Bağlılık, Raporlamaya Sistemin Etkili Yanıt Vereceğine Güvenme ve Raporlanmanın Sonucu Hakkında Endişelenme Puanları

Değişkenler	Farkındalık (Ort ± SS)	Bağlılık (Ort ± SS)	Güvenme (Ort ± SS)	Endişelenme (Ort ± SS)
Sınıf Öğretmeni	38,22±2,31	23,93±1,83	11,33±2,16	10,86±3,83
Branş Öğretmeni	37,61±2,41	23,93±1,92	10,92±2,21	10,63±3,74
Müdür	37,21±3,13	23,39±2,11	11,30±2,32	10,87±3,55
Müdür Yardımcısı	37,41±1,80	24,13±2,25	11,10±2,38	10,21±3,40
Rehber Öğretmeni	38,44±1,67	24,10±2,03	11,31±2,29	10,35±3,78
F	3,038	0,626	1,015	0,294
p	0,017*	0,644	0,399	0,882
FARK	R, S>B, M, MY			
Okul Öncesi	38,30±2,25	24,15±1,45	11,45±2,11	10,55±3,68
İlkokul	37,76±2,43	24,00±1,86	11,20±2,24	10,61±3,90
Ortaokul	37,73±2,22	23,99±1,73	11,30±2,14	10,69±3,63
Lise	37,79±2,44	23,80±2,20	10,72±2,27	10,65±3,75
F	0,927	0,641	3,129	0,023
P	,427	0,589	0,025*	0,995
FARK			OÖ, İ > O, L**	
Yüksek	37,56±3,11	23,92±1,78	11,08±2,73	9,75±3,48

Orta	37,86±2,27	23,93±1,93	11,09±2,20	10,68±3,66
Düşük	37,69±2,38	23,94±1,98	11,01±2,15	10,77±3,95
F	0,462	0,002	0,072	1,140
P	0,630	0,998	0,930	0,320

* $p < 0,05$

**OO: Okul öncesi, İ:İlkokul, O:Ortaokul, L:Lise

Öğretmenlerine görevlerine göre çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Rehber öğretmeni ve sınıf öğretmeni olarak çalışan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyi puanları branş öğretmeni, müdür ve müdür yardımcısı olarak çalışan öğretmenlerin puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir. Ek olarak öğretmenlerin çalıştıkları okul düzeyine göre raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenme puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Okul öncesi ve ilköğretim düzeyinde çalışan öğretmenlerin raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenme puanları ortaokul ve lise düzeyinde çalışan öğretmenlerin puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir.

Tablo 4: Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeyinin, Raporlama Rolüne Bağlılığın ve Raporlamaya Sistemin Etkili Yanıt Vereceğine Güvenmenin Raporlanmanın Sonucu Hakkında Endişelenmeyi Yordama Düzeyi

R	R ²	Düzeltilmiş R ²	F	p
0,458	0,210	0,205	49,277	0,000**

* $p < 0,01$

Tablo 5: Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeyinin, Raporlama Rolüne Bağlılığın ve Raporlamaya Sistemin Etkili Yanıt Vereceğine Güvenmenin B ve Beta Değerleri

Yordayıcı	B	SH	β	t	p
Sabit (a)	33,575	2,717		12,357	0,000**
Farkındalık	-0,123	0,060	-0,078	-2,050	0,041*
Bağlılık	-0,556	0,077	-0,288	-7,256	0,000**
Güvenme	-0,449	0,066	-0,268	-6,795	0,000**

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Tablo 4 ve Tablo 5'te görüldüğü üzere çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyinin, raporlama rolüne bağlılığın ve raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenmenin, raporlanmanın sonucu hakkında endişelenmeyi ne ölçüde yordadığının belirlenmesi için çoklu doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Buna göre çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyinin, raporlama rolüne bağlılığın ve raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenmenin, raporlanmanın sonucu hakkında endişelenmeyi anlamlı seviyede yordadığı görülmektedir (F=49,277; $p < 0,01$). Diğer bir ifade ile %99 güven aralığı ile regresyon katsayısının sıfırdan farklı olduğu ve bulunan regresyon katsayısının istatistiksel açıdan önemli olduğu söylenebilir.

Çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyinin ($t = -2,050$, $p < 0,05$); raporlama rolüne bağlılığın ($t = -7,256$, $p < 0,01$) ve raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenmenin ($t = -6,795$, $p < 0,01$) tekil yordayıcı etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Modele göre çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyinden alınan puanlar 1 birim arttığında raporlanmanın sonucu hakkında endişelenme puanlarının ortalama 0,123 birim azaldığı görülmektedir. Raporlama rolüne bağlılıktan alınan puanlar 1 birim arttığında ise raporlanmanın sonucu hakkında endişelenme puanlarının ortalama 0,556 puan azaldığı görülmektedir. Raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenmeden alınan puanlar 1 birim arttığında ise raporlanmanın sonucu hakkında endişelenme puanlarının ortalama 0,449 puan azaldığı görülmektedir.

%99 güven aralığı ile çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyi, raporlama rolüne bağlılık ve raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenme puanlarından, raporlanmanın sonucu hakkında endişelenme puanlarını tahmin etmek için bulduğumuz modelin geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Raporlanmanın sonucu hakkında endişelenme puanlarındaki değişimin %21'inin (R²) çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyi, raporlama rolüne bağlılık ve raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenme puanları tarafından açıklanabilir.

4. Tartışma ve Sonuç

Günümüzde başta Avustralya, Amerika, Kanada ve İngiltere olmak üzere birçok ülkede çocuk ihmal ve istismarının bildirilmesine ilişkin yasal zorunlulukların yanında açık olarak belirtilmiş öğretmenlere yönelik politikalar bulunmaktadır. Ancak Türkiye'de, Milli Eğitim politikaları içinde çocuğun korunması esasına ilişkin maddeler yer alsa da ya da tespit edildiğinde başvurulacak kurum ve kuruluşlar mevcut olsa da çocuk ihmal ve istismarını bildirim süreci ve bununla ilgili birimlerin oluşturulmasına ilişkin etkin ve açık bir uygulama mevcut değildir. Öğretmenleri her ne şekilde olursa olsun zorunlu bırakan, Milli Eğitim Yönetmeliği içinde standart olarak hazırlanmış bir bildirim süreci ve işleyiş şeması bulunmamaktadır (Kürklü, 2011). Çocuk istismarı ve ihmalinin bildirimi, ülkemiz de dâhil olmak üzere birçok ülkede yasal olarak zorunlu kılınmış, önlenmesi ve azaltılması için eğitsel ve hukuki tedbirler alınmış ve hala alınmaya devam edilmektedir. Ülkemizde çocuğun her türlü kötü muameleden korunması amacıyla eğitsel programların hazırlanarak hem çocukların hem de toplumda yer alan fertlerin bilgilendirilmesi yoluyla uzun vadede önleme ve azaltma hedeflerine ulaşılması amaçlanmaktadır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında ihmal ve istismar konusunda bilgilendirilmeyen öğretmenlerin raporlanmanın sonucu hakkında endişelenme puanları ihmal ve istismar konusunda bilgilendirilen öğretmenlerin puanlarından anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur. Araştırmada da belirtildiği üzere çocuğun günlük hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği okulun çocuğun davranışlarını şekillendirme ve izlemede önemli bir mekân olduğu düşünüldüğünde, öğretmen ve yöneticilerin çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili bir eğitim almamış olmaları, önleme ve müdahale hizmetlerinin sektöre ulaşmasına, hatalı uygulamaların ortaya çıkmasına da neden olabileceği söylenebilir.

Kadınların çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyi, raporlama rolüne bağlılık, raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenme puanları, erkeklerin puanlarından anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur. Ayrıca rehber öğretmeni ve sınıf öğretmeni olarak çalışan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyi puanları branş öğretmeni, müdür ve müdür yardımcısı olarak çalışan öğretmenlerin puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir. Ek olarak okul öncesi ve ilköğretim düzeyinde çalışan öğretmenlerin raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenme puanları ortaokul ve lise düzeyinde çalışan öğretmenlerin puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir. Öğretmenlerin, aileleri dışında çocuklarla en çok zaman geçiren, fiziksel ve davranışsal değişiklikleri fark etmeleri daha muhtemel olan meslek elemanları olduğu belirtilmektedir (Jones vd., 2004; Trickett vd., 1997; Briggs ve Hawkins, 1997; Kendall-Tackett vd., 1993). Sınıf ve rehber öğretmenlerin öğrencilere daha yakın olması, sınıf öğretmenlerin öğrencileri yakından takip etmesi gibi nedenle farklılığın temel sebebi olarak düşünülebilir. Son olarak raporlanmanın sonucu hakkında endişelenme puanlarındaki değişimin %21'sinin (R²) çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyi, raporlama rolüne bağlılık ve raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenme puanları tarafından açıklanmaktadır.

Sonuç olarak, okul yöneticileri, öğretmenler ve okul psikolojik danışmanları çocuğa yönelik kötü muameleyi hem önlemede ve belirlemede hem de bu soruna müdahale etmede kritik öneme sahiptirler. Türkiye, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi imzalamış bir ülke olarak çocukların kötü muameleden korunması gerektiğini ve bu konuda çalışmalarda bulunacağını uluslararası düzeyde kabul etmektedir. Ancak bu doğrultuda, ülkemizde eğitimcilerin çocuk istismarını ve ihmali

önlemede rollerine dair eğitimsel ve yasal düzenlemeler bulunmamaktadır. Çocuk istismarı ve ihmali konusunda herhangi bir eğitim almadan mezun olan bir öğretmen adli bildirim yükümlülüğünü yerine getirmediği için yasal bir sorunla karşılaştığında olayın önemini kavrayabilmektedir. Bu nedenle, bütün eğitim fakültelerinde lisans düzeyinde “çocuk istismarı ve ihmali” adıyla zorunlu bir dersin olması çocuk istismarını ve ihmali önlemedeki ihtiyaçlardan biridir. Bir diğeri ise çocuğa yönelik kötü muameleyi önlemede okul yöneticilerinin, öğretmenlerin ve okul psikolojik danışmanlarının rollerinin ve bu sorunla karşılaştıklarında yapılması gerekenlerin açıkça belirtildiği bir yasal düzenleme gerekmektedir. Ek olarak Milli Eğitim Bakanlığı’nın ve yöneticilerinin desteği ile bütün okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim dönemindeki çocuklara ve ebeveynlere yönelik zorunlu önleme programlarının hazırlanması ve uygulanması oldukça önemlidir (Koçtürk, 2018). Söz edilen bu eğitimsel ve yasal düzenlemelerin Türkiye’de çocuk koruma sistemini geliştireceği, daha güvenli bir okul iklimini oluşturacağı ve risk altındaki çocuklara yönelik eğitim faaliyetlerinin etkinliğini artıracacağı düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında şu öneriler sıralanabilmektedir:

- Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik lisans öğrenimleri sırasında daha ayrıntılı bir eğitim sürecinden geçmeleri gerekmektedir. Bununla birlikte meslek hayatlarında da bu konuyla ilgili eğitim faaliyetlerine katılmaları kurumları tarafından desteklenmeli ve zorunlu kılınmalıdır.
- Çocuk istismarı ve ihmali farklı disiplinlerdeki grupların bir arada çalışması gerektirmektedir. Birinci derecede hizmet veren sağlık kuruluşlarında çalışan sağlık personeli çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili olarak toplumu bilinçlendirmede görev almalıdırlar. Devlet bu hizmet kuruluşları aracılığıyla öğretmenlere ve okul sağlığı hemşirelerine eğitim faaliyetleri düzenlemeli ve konuya ilişkin farkındalığın artırılmasını sağlamalıdır. Eğitimler düzenli aralıklarla Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından teftiş edilmelidir. Yapılan eğitimlerle bütün öğretmenlerin konuya ilişkin hukuki ve yasal boyutu bilmesi (konuya ilişkin yasalar, yaptırımlar, yasal süreç, bildirim yapılacak yerler ve bu yerlerle nasıl iletişime geçileceği, rehabilitasyon süreci vb.) zorunlu kılınmalıdır.
- Okul döneminde risk altındaki çocuklar (genç anne-baba, düşük sosyo-ekonomik düzey, mental problemi olan çocuklar vb.) ve aileleri daha sık izlenmeli, ailenin çocukla sağlıklı iletişim kurabilmesi için gerekli sosyal destek sağlanmalıdır.
- Çocuk Koruma Merkezleri her ilde kurulmalı ve sayıları artırılmalıdır. Medya ile iş birliği yapılarak konunun önemi ülkeye anlatılmalı ve toplum bilinci oluşturulmalıdır.
- Okul yönetimi öğretmenlere bildirim sürecinde destek olmalıdır. Çocuk istismar ve ihmali bildirim zorunluluğu kanunlarla ortaya konulmuş olsa da bu prosedür her vatandaşa açıkça anlatılmalıdır.
- İstismara ve ihmale uğramış çocukların bildirim ve tespiti sonrasında gerekli tüm ihtiyaçlarının en doğru şekilde karşılanması için tüm olanaklar kullanılmalıdır
- Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmalinin bildirim süreci ile ilgili tutum ve düşüncelerinin, zihinsel şemalarının daha net belirlenmesi amacıyla konu ile ilgili nitel çalışmalar yapılabilir.
- İstismar ve ihmalin yaşanmaması için aile, okul ve öğretmen arasında iş birliği içinde çalışılmalıdır. Öğretmenlerin çocuk ile sağlıklı iletişim kurabilecek becerilere sahip olup olmadıkları belirlenmelidir (Pekdoğan ve Bozgün, 2018).
- Toplumun yönlendirilmesinde büyük etkisi olan medyanın ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla konunun önemi vurgulanmalı, davranış değiştirmeye yönelik ailelere yol

gösterici çözüm önerileri getirilmelidir. (Doruk, 2012)

- Eğitim fakültelerinin tüm öğretmen yetiştirme programlarına çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili zorunlu dersler konulmalıdır. Bu dersler tüm istismar ve ihmal türlerinin ayrıntılı şekilde ele alındığı ve gerekirse senaryolar üzerinden somutlaştırarak hassas noktaların belirtildiği riskli öğretmen, ebeveyn ve çocuk özelliklerini de içermelidir.
- Öğretmenlere düzenli şekilde çocuk istismar ve ihmali ile ilgili hizmet içi eğitimler, seminerler, sempozyum ve konferanslar düzenlenmelidir.
- Özellikle okullarda yönetici ve öğretmenlerin fiziksel ve duygusal cezanın disiplin yöntemi olarak kullanılmasını önleyici ve mesleki yeterliliğini artırıcı periyodik meslek içi eğitim programları düzenlenmelidir.
- Özellikle okul öncesi öğretmenlerin küçük çocuklara verilecek eğitimde istismardan korumaya yönelik çocuklar için hazırlanmış yazılı ve görsel kaynaklardan yararlanması uygun olacaktır.
- Evlenmeye karar veren bireylere, evlilik öncesi çocuğun gelişimi ve bakımı hakkında, istismar ve ihmalin tanımının ve çeşitlerinin de yer aldığı bilgilendirici eğitimlerin zorunluluğu sağlanmalıdır (Erdoğan, 2019)
- Çevresindeki olumsuz durumlardan ve kişilerden nasıl korunacağını anlatılıp destek sağlanabilmesi için sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve sosyoloğun beraber çalıştıkları bir okul sosyal hizmeti biriminin okullarda kurulması gerekmektedir. Ancak okul sosyal hizmeti biriminin çalışmalarını sınıf öğretmeni ve rehber öğretmenle birlikte koordineli yürütmesi gerekmektedir (Gökgöz ve Kesgin, 2015)
- Konuya ilişkin bir öğretmen kılavuzunun hazırlanması ve tüm okul türleri ve kademelerinde görev yapan öğretmen ve eğitim yöneticilerinin kullanımına sunulması, karşılaşılan durumları değerlendirmeyi kolaylaştırabilir, suçu bildirmeme davranışının azaltılmasına yardımcı olabilir ve bildirim süreci ile ilgili bildirim yapan kişiye bir yol haritası çizerek kaygı düzeyini azaltmaya yardımcı olabilir.

Kaynakça

- Akyüz, Z. (2018). *İlköğretim Öğretmenlerinde Sosyal Hizmet Algısı ve Okul Sosyal Hizmeti*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Briggs, F., & Hawkins, R. (1997). *Child protection: A guide for teachers and child care professionals*. St Leonards, Australia: Allen & Unwin.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2019). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doruk, S. K. (2012). *0-14 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuklarına Önelik Fiziksel Ve Duygusalistismar/İhmal Durumu*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Erdoğan, Y. (2019). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmali ile İlgili Algıları*. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Gökgöz, E., & Kesgin, B. (2015). İlkokullarda Okul Sosyal Hizmetinin Gerekliliğinin Öğretmen Gözüyle Değerlendirilmesi, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 179-198.
- Jones, D. A., Trundinger, P., & Crawford, M. (2004). Intelligence and achievement of children referred following sexual abuse. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 40(8), 455–460.
- Kendall-Tackett, K. A., Williams, L. M., & Finkelhor, D. (1993). Impact of sexual abuse on children: A review and synthesis of recent empirical studies. *Psychological Bulletin*, 133, 164–180.

- Kılıç, S. (2013). Örnekleme Yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*, 3(1), 44-6.
- Koç, S., Ekşi, H., & Türk, T. (2020). Öğretmenlerin Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumları Ölçeği. *Elementary Education Online*, 19(1), 173-182.
- Koçtürk, N. (2018). Çocuk İhmalini Ve İstismarını Önlemede Okul Çalışanlarının. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 38-47.
- Kürklü, A. (2011). *Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- MEB. (2020). *Resmi istatistikler*. <https://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64>
- Pekdoğan, S., & Bozgün, K. (2018). Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 433-443.
- Polat, O. (2019). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Trickett, P. K., Horowitz, L., Reiffman, A., & Putnam, F. W. (1997). Characteristics of sexual abuse trauma and the prediction of developmental outcomes. In D. Cicchetti & S. L. Toth (Eds.), *Rochester symposium on developmental psychopathology. Volume VIII: The effects of trauma on the developmental process* (pp. 289–314). Rochester, NY: University of Rochester Press.
- Taner, Y., & Gökler, B. (2004). Çocuk İstismarı ve İhmal: Psikiyatrik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86
- Tavşancıl, E. (2002). Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi. Ankara : Nobel Yayıncılık.
- Tugay, D. (2008). *Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Walsh, K., Rassafiani, M., Mathews, B., Farrell, A., & Butler, D. (2010). Teachers' Attitudes Toward Reporting Child Sexual Abuse: Problems with Existing Research Leading to New Scale Development. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19(3), 310-336.